

УДК 159.923.3:[316.62:316.48]

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2025.2.28>

ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОНСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Шевченко Наталія Федорівна,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології

Запорізького національного університету

<https://orcid.org/0000-0002-5297-6588><https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210214638><https://www.webofscience.com/wos/author/record/I-2214-2018>**Жукова Ілона Олександрівна,**

магістрантка кафедри психології

Запорізького національного університету

<https://orcid.org/0009-0004-2491-6846>

У статті представлені результати емпіричного дослідження особистісних детермінант конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях в осіб дорослого віку. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості конфліктних ситуацій у повсякденному житті особистості в умовах соціальних трансформацій, підвищеного темпу життя та психологічної вразливості, що актуалізує потребу у вивченні особистісних чинників конструктивної поведінки в конфлікті. Дослідження ґрунтувалось на припущенні про те, що особистісними детермінантами конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях можуть виступати асертивність особистості, розвиненість емоційного інтелекту та застосування ефективних копінг-стратегій. Виявлено, що панівним стилем поведінки в конфлікті як у жінок, так і в чоловіків є «співпраця, що свідчить про орієнтацію на конструктивне розв'язання з урахуванням інтересів обох сторін». На другому місці – «суперництво», яке відображає прагнення досягти власної мети попри наявність конфлікту. Третім за частотою став «компроміс», що вказує на готовність до взаємних поступок. Найменш вираженими були стилі «пристосування» та «уникнення», що свідчить про низьку схильність до пасивного уникання чи пристосовування у складних ситуаціях. Досліджено особистісні детермінанти конструктивної поведінки в конфлікті. Установлено, що рівень асертивності в чоловіків вищий порівняно із жінками, що проявляється в більшій автономності та впевненості в поведінці. У жінок асертивність виявляється у сприятливих умовах і має потенціал до зростання. Виявлено, що емоційний інтелект у респондентів загалом перебуває на середньому рівні з тенденцією до високого. Жінки демонструють вищі показники емоційної обізнаності, емпатії та розпізнавання емоцій інших людей, тоді як чоловіки – в управлінні емоціями та самомотивації. З'ясовано, що в обох групах переважають адаптивні копінг-стратегії, що свідчить про ефективність у подоланні труднощів. Зафіксовано, що жінки частіше використовують просоціальні та непрямі стратегії, а також мають вищу емоційну реактивність; чоловіки більш схильні до внутрішньої автономності та демонструють окремі агресивні тенденції. Деадаптивні стратегії трапляються рідко в обох групах, що вказує на загальну психологічну зрілість респондентів. За результатами кореляційного аналізу висунуте припущення було підтверджено.

Ключові слова: стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях, копінг-стратегії, емоційний інтелект, асертивність особистості, дорослий вік.

Shevchenko Nataliia, Zhukova Ilona. Personal determinants of constructive behavior in conflict situations

The article presents results of an empirical study of personal determinants of constructive behavior in conflict situations in adults. The relevance of the study is due to the increase in the number of conflict situations in the daily life of an individual in conditions of social trans-

formations, increased pace of life and psychological vulnerability, which actualizes the need to study personal factors of constructive behavior in conflict. The study was based on the assumption that personal assertiveness, development of emotional intelligence and the use of effective coping strategies can be personal determinants of constructive behavior in conflict situations. It has been found that the dominant style of behavior in conflict for both women and men is "cooperation", which indicates an orientation towards a constructive solution taking into account the interests of both parties. In second place is "rivalry", which reflects the desire to achieve one's own goal despite the presence of a conflict. The third most frequent style is "compromise", which indicates a willingness to make mutual concessions. The least pronounced are the styles of "adaptation" and "avoidance", which indicates a low tendency to passive avoidance or adjustment in difficult situations. Personal determinants of constructive behavior in conflict have been studied. The authors have found that the level of assertiveness in men is higher compared to women, which is manifested in greater autonomy and confidence in behavior. In women, assertiveness is manifested in favorable conditions and has the potential to grow. It has been found that the emotional intelligence of respondents is generally at an average level with a tendency to high. Women demonstrate higher indicators of emotional awareness, empathy and recognition of other people's emotions, while men – in emotion management and self-motivation. It has been found that adaptive coping strategies prevail in both groups, which indicates effectiveness in overcoming difficulties. It has been recorded that women use prosocial and indirect strategies more often, and also have higher emotional reactivity; men are more prone to internal autonomy and demonstrate some aggressive tendencies. Maladaptive strategies are rare in both groups, which indicates the general psychological maturity of the respondents. According to the results of the correlation analysis, the hypothesis has been confirmed.

Key words: behavioral strategies in conflict situations, conflict, coping strategies, emotional intelligence, personality assertiveness, adulthood.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена складними соціально-економічними та правовими трансформаціями, що відбуваються в суспільстві, зростанням рівня соціальної напруги, інформаційного перевантаження та психологічної вразливості, які супроводжують повсякденне життя дорослої людини. У сучасному світі дорослі особи все частіше стикаються з необхідністю вирішувати конфлікти в особистій, професійній і соціальній сферах. Підвищений темп життя, численні ролі й обов'язки, а також високий рівень відповідальності створюють умови, у яких конфлікти стають невід'ємною частиною міжособистісної взаємодії.

Дослідження особистісних детермінант, які впливають на конструктивну поведінку в конфліктних ситуаціях, є важливим для розуміння механізмів саморегуляції, формування ефективних стратегій взаємодії та збереження психологічного благополуччя. Це питання є актуальним як для загальної та вікової психології, так і для практичної психології, що спрямована на підтримку особистісного розвитку, зміцнення емоційної стійкості та підвищення якості життя дорослого населення в умовах сучасного суспільства.

Питання конфлікту та конфліктної поведінки є предметом наукового інтересу багатьох зарубіжних і українських учених, чиї роботи розкривають сутність конфлікту як соціально-психологічного феномену (І. Ващенко, А. Гірник, М. Кляп, К. Лоренц, С. Максименко й інші). Особлива увага приділяється його внутрішній структурі й етапам розвитку (І. Матійків, М. Пірен, Н. Пов'якель та інші), передумовам виникнення та індикаторам (І. Ващенко, А. Берлач, В. Орлов, О. Отич, О. Фурса, Т. Титаренко й інші), стратегіям подолання (М. Дойч, Р. Кілмен, Дж. Скотт, К. Томас та інші), типології конфліктних особистостей і їхніх поведінкових стратегій (В. Бортун, Г. Захарчин, Л. Кіржнер, О. Мельник, Дж. Скотт та інші).

Водночас у наукових дослідженнях не досить висвітлюється питання особистісних детермінант, які визначають конструктивну поведінку в конфліктах серед осіб дорослого віку. У цьому періоді життя конфлікти можуть виникати як у професійній, так і в особистій і соціальній сферах, і потребують зрілих підходів до їх урегулювання. Важливим аспектом ефективного подолання таких ситуацій є здатність управляти конфліктом, виби-

рати конструктивні стратегії, що сприяють досягненню порозуміння без руйнування міжособистісних стосунків і з мінімальними негативними наслідками для всіх сторін. Дослідження цих особистісних детермінант є надзвичайно актуальним у контексті збереження психологічного благополуччя дорослої людини, її адаптації до соціальних змін і побудови гармонійних взаємин у різних сферах життя.

Метою дослідження є висвітлення результатів емпіричного дослідження особистісних детермінант конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях в осіб дорослого віку.

Результати дослідження. У науковій літературі [1–4] конфлікт розглядається як зіткнення суперечливих, взаємовиключних тенденцій, що можуть виникати як у свідомості окремої особи, так і у процесі міжособистісної взаємодії чи у стосунках між окремими людьми або групами. Це явище супроводжується інтенсивними негативними емоційними переживаннями. Серед ключових характеристик конфлікту як психологічного феномену виділяють такі: наявність суперечності (реальної або уявної), яка сприймається як така, що не має розв'язання і набуває відкритої, публічної форми; перехід спілкування в конфронтаційну площину з негативним емоційним забарвленням з боку одного або обох учасників; активізацію дій усіх сторін, зростання прагнення здобути перевагу, застосування дедалі ширшого спектра засобів впливу – критика, тиск, маніпуляції, погрози, навіть фізичне насильство; посилення емоційного напруження, що може призводити до втрати контролю над власними емоціями й поведінкою.

Відповідно до висновків В. Семиченко [5], будь-який процес спілкування має ознаку асиметрії. Це означає, що кожна людина сприймає та інтерпретує отриману інформацію крізь призму власного життєвого досвіду, переконань, інтересів і актуальних цілей. У процесі взаємодії думка кожного учасника є для нього важливішою, ніж позиція співрозмовника, що створює передумови для нерозуміння, напруги і, зрештою, конфліктів. В основі конфліктності часто лежить відсутність здатності до відкритого діалогу й низький рівень взаємної ініціативи в установ-

ленні порозуміння. Саме тому для запобігання конфліктам важливими є такі комунікативні якості, як діалогічність та ініціативність.

Отже, спілкування як потенційно асиметричний процес потребує врахування не лише ситуативних чинників, а й індивідуально-психологічних характеристик учасників взаємодії, які значною мірою визначають її перебіг. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз конфліктності як особистісної властивості.

За своєю психологічною сутністю конфліктність є складним інтегративним утворенням, що поєднує в собі стійкі форми поведінки особистості в конфліктних ситуаціях, які можуть мати як конструктивний характер (здатність до ефективного подолання конфліктів – конфліктостійкість), так і деструктивний (схильність до конфліктної поведінки як такої) [1–8].

Отже, характерологічні особливості варто розглядати як важливі чинники, що опосередковують типові способи реагування в конфліктних ситуаціях і визначають ефективність міжособистісної взаємодії. Виходячи із цього, у результаті проведення теоретичного аналізу нами було обґрунтовано сукупність особистісних детермінант конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях: асертивність, розвиненість емоційного інтелекту та застосування ефективних копінг-стратегій.

Асертивність може виступати детермінантою конструктивної поведінки, оскільки сприяє відкритому й водночас недирективному висловленню власної позиції, що знижує ризик ескалації конфлікту та сприяє досягненню взаєморозуміння [9–11].

Емоційний інтелект забезпечує здатність адекватно сприймати емоційні сигнали інших, регулювати власні емоції та будувати ефективну комунікацію, що є ключовим у збереженні емоційного балансу й запобіганні деструктивній конфліктній динаміці [3; 4; 12].

Копінг-стратегії як внутрішні ресурси подолання стресу визначають гнучкість і адаптивність поведінки в напружених ситуаціях, сприяють вибору більш продуктивних шляхів урегулювання конфлікту та зниженню психоемоційного напруження [6; 7; 13].

Перейдемо до результатів дослідження, в основу якого було покладено *припущення* про те, що конструктивна поведінка в конфліктних ситуаціях в осіб дорослого віку зумовлена сукупністю особистісних детермінант, зокрема асертивністю, рівнем розвитку емоційного інтелекту та використанням конструктивних копінг-стратегій.

У дослідженні взяли участь 46 осіб дорослого віку (40–45 років), з яких 25 жінок і 21 чоловік.

Психодіагностичний інструментарій становили такі методики [14]: «Стили поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас, Р. Кілман); «Дослідження рівня асертивності» (В. Каппоні, Т. Новак); «Методика діагностики емоційного інтелекту» (Н. Холл); «Стратегії подолання стресових ситуацій» (С. Хобфолл).

Аналіз результатів дослідження.

Згідно з результатами діагностики стилів поведінки в ситуації конфлікту, як у досліджуваних жінок (середній показник – 9,23 бала із 12 можливих), так і у чоловіків (9,31 бала), панівним стилем поведінки є *«співпраця»*. Перевага найбільш конструктивного стилю в поведінці як жінок, так і чоловіків свідчить про високий рівень соціальної зрілості; розвинені навички ефективної комунікації; схильність до конструктивного розв'язання конфліктів; усвідомлення цінності збереження стосунків за одночасного вирішення проблеми.

Цікавим і показовим є те, що на другому місці за частотою використання опинився стиль *«суперництво»*. Середній показник у жінок становив 8,52 бала, а в чоловіків – 8,79 бала. Суперництво як стиль поведінки в конфліктній ситуації передбачає активне обстоювання власної позиції без урахування позиції опонента, акцент на досягненні власної мети.

На третьому місці за частотою використання виявився стиль *«компроміс»*. Середній показник у жінок становить 5,82 бала, тоді як у чоловіків – 4,95 бала (із 12 можливих), що свідчить про помірну схильність до пошуку взаємоприйнятних рішень у конфліктних ситуаціях. Вищі показники в жінок за цією шкалою можуть свідчити про більшу соціальну гнучкість і прагнення до збалансованих рішень у міжособистісних конфліктах, тоді як нижчі результати

чоловіків – про схильність до більш полярних стилів.

На четвертому місці за рівнем вираженості в обох групах – стиль поведінки в конфлікті *«пристосування»*. Середній бал у жінок становить 4,01, у чоловіків – 3,94 (із 12 можливих). Порівняно невисокі показники в обох групах свідчать про обмежену схильність до самопожертви в конфліктах.

Найменш вираженим стилем поведінки в конфліктних ситуаціях є *«уникнення»*. Середній бал у жінок становить 2,97, у чоловіків – 3,46 (із 12 можливих). Низькі показники в обох групах свідчать про невелику схильність респондентів до уникнення конфліктів, що можна розцінювати як позитивну тенденцію до активного та відповідального розв'язання проблем.

Переважаання конструктивних стилів – співпраці та компромісу – вказує на позитивну тенденцію у ставленні до конфліктів як до ситуацій, із яких можна знайти вихід з урахуванням інтересів усіх сторін.

Особистісною детермінантою конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях визначено *асертивність особистості*.

Згідно з результатами дослідження за *шкалою А* (незалежність, автономність), жінки продемонстрували середній рівень асертивності – 5,76 бала. Це вказує на помірну автономність, за якої залежність від зовнішньої думки проявляється ситуативно, а здатність обстоювати власну позицію зберігається в більшості звичних умов. У чоловіків показник становить 7,19 бала, що відповідає високому рівню автономності. Такий показник свідчить про виражену незалежність, упевненість у собі та здатність до самостійного ухвалення рішень, що є ознаками зрілої особистісної позиції.

За *шкалою Б* (упевненість, рішучість, опора на власні сили) у жінок зафіксовано середній рівень – 6,04 бала. Це означає, що асертивність проявляється в типових або контрольованих ситуаціях, але в умовах стресу або зовнішнього тиску може знижуватися. Водночас показник перебуває на межі високого рівня, що свідчить про потенціал для подальшого розвитку цієї якості. Чоловіки набрали 7,03 бала, що вказує на високий рівень рішучості

та впевненості. Вони орієнтовані на внутрішні ресурси, чітко усвідомлюють свої цілі, здатні послідовно їх досягати, незалежно від обставин.

Отримані результати свідчать про вищий рівень асертивності в чоловіків, що проявляється як в автономності, так і у здатності до впевнених дій. У жінок асертивність проявляється переважно у сприятливих умовах, проте має потенціал для зростання, зважаючи на близькість до високих показників.

Результати кореляційного аналізу за К. Пірсоном засвідчили наявність статистично значущого позитивного зв'язку між стилем «співпраця» і окремими аспектами асертивності. Зокрема, виявлено помірно сильну кореляцію зі змінною «А: незалежність, автономність» ($r = 0,513$; $p \leq 0,01$), що свідчить: чим вищий рівень автономності, тим більша схильність до співпраці в конфліктах. Також встановлено позитивний зв'язок середньої сили зі змінною «Б: упевненість, рішучість» ($r = 0,437$; $p \leq 0,01$), що вказує на схильність упевнених і рішучих осіб вибирати партнерську стратегію взаємодії.

Отже, стиль співпраці в конфлікті суттєво пов'язаний із ключовими проявами асертивності – автономністю і впевненістю в собі. Це підтверджує припущення про те, що конструктивна поведінка в конфліктних ситуаціях детермінована особистісними чинниками, передусім – рівнем сформованості асертивних якостей.

Ще однією особистісною детермінантою конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях визнано розвиненість емоційного інтелекту. Результати діагностики свідчать про загалом достатній рівень розвитку емоційного інтелекту як у жінок, так і в чоловіків, з вираженою диференціацією за окремими складниками.

Емоційна обізнаність. У жінок (15,11 бала) і чоловіків (14,01 бала) зафіксовано високий рівень, що свідчить про добре розвинену здатність усвідомлювати й ідентифікувати власні емоції, що є базою для регулювання емоційної поведінки.

Управління власними емоціями. Обидві групи мають середній рівень: жінки – 10,09 бала; чоловіки – 11,65 бала. Чоловіки демонструють вищі показники, що може свідчити про кращу емоційну від-

хідливість і здатність до самоконтролю у стресових ситуаціях.

Самотивація. Також середній рівень: жінки – 11,76 бала; чоловіки – 12,82 бала. Чоловіки виявляють вищу здатність до мобілізації емоцій для досягнення мети, що може бути пов'язано із внутрішньою зосередженістю на результаті.

Емпатія. У жінок показник високий (14,44 бала), у чоловіків – середній (11,97 бала). Такі результати вказують на краще розуміння та переживання емоцій інших осіб у жінок, що відповідає загальній тенденції більшої емоційної чутливості жінок.

Розпізнавання емоцій інших (емоційний вплив). В обох групах – високий рівень: жінки – 15,25 бала; чоловіки – 14,02 бала. Це означає добре розвинене вміння не лише розуміти, а й впливати на емоційний стан співрозмовника, що є важливою комунікативною навичкою.

Інтегральний рівень емоційного інтелекту. У жінок – 66,65 бала (середній рівень, близький до високого). У чоловіків – 64,47 бала (середній рівень із тенденцією до зростання). Отримані дані свідчать про загальний достатній розвиток емоційного інтелекту в обох групах, що може позитивно впливати на якість міжособистісної взаємодії, саморегуляцію та професійну ефективність.

Отримані результати кореляційного аналізу підтверджують наявність статистично значущих позитивних зв'язків між окремими компонентами емоційного інтелекту та конструктивними стилями поведінки в конфліктних ситуаціях, зокрема стилями «співпраця» та «компроміс».

Стиль «співпраця» виявив сильний позитивний зв'язок з *емоційною обізнаністю* ($r = 0,703$; $p \leq 0,01$), що свідчить про те, що усвідомлення власних емоцій сприяє конструктивній взаємодії. Помірно сильна кореляція з *емпатією* ($r = 0,585$; $p \leq 0,01$) вказує на значущість здатності розуміти емоційний стан інших для досягнення взаємовигідних рішень. Середня позитивна кореляція з *умінням керувати емоціями* ($r = 0,431$; $p \leq 0,01$) підтверджує важливість емоційної саморегуляції у процесі спільного розв'язання конфліктів.

Стиль «компроміс» продемонстрував помірні позитивні зв'язки із *самотива-*

цією ($r = 0,379$; $p \leq 0,01$), що вказує на схильність до компромісного вирішення конфліктів серед осіб, здатних спрямовувати емоції на досягнення цілей. Виявлено також кореляції з керуванням емоціями ($r = 0,331$; $p \leq 0,01$) та розпізнаванням емоцій інших людей ($r = 0,463$; $p \leq 0,01$), що підкреслює роль емоційної саморегуляції та емпатії у виборі адаптивної стратегії взаємодії.

Отримані результати підкріплюють припущення, що високий рівень розвитку емоційного інтелекту (зокрема, емоційна обізнаність, емпатія, керування емоціями та самомотивація) є значущим предиктором конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях. Це свідчить про важливу роль емоційної компетентності у формуванні ефективних комунікативних стратегій.

Особистісною детермінантою конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях також визначено використання конструктивних копінг-стратегій. Отримані результати аналізу особливостей подолання стресу засвідчують наявність відмінностей між жінками і чоловіками у використанні різних копінг-стратегій.

Асертивні дії (активна стратегія): жінки – 24,18 бала, чоловіки – 23,41 бала (високий рівень в обох групах). Це свідчить про здатність учасників відкрито й упевнено обстоювати власні інтереси без проявів агресії, що є ознакою зрілої комунікативної поведінки й ефективної самоорганізації:

Вступ у соціальний контакт (просоціальна стратегія): жінки – 28,75 бала (високий рівень), чоловіки – 22,19 бала (середній рівень). Жінки значно частіше активізують соціальні зв'язки як джерело підтримки, що свідчить про їхню загальну схильність до відкритої взаємодії у стресових ситуаціях.

Пошук соціальної підтримки: жінки – 20,27 бала (середній рівень), чоловіки – 19,04 бала (низький рівень). Жінки частіше звертаються по допомогу чи пораду, тоді як чоловіки виявляють більшу стриманість у визнанні потреби в зовнішній підтримці.

Обережні дії (пасивна стратегія): жінки – 23,58 бала, чоловіки – 18,96 бала (середній рівень в обох групах). У жінок показник вищий, що може свідчити про

їхню більшу стратегічність і схильність до обдуманого планування поведінки у складних ситуаціях.

Імпульсивні дії (пряма стратегія): жінки – 21,34 бала (високий рівень), чоловіки – 19,26 бала (середній рівень). У жінок виявлена виражена тенденція до швидких, емоційно забарвлених реакцій без попереднього аналізу, що може свідчити про афективні зриви за умов високого емоційного напруження.

Уникнення (пасивна стратегія): жінки – 11,95 бала, чоловіки – 7,87 бала (низький рівень в обох групах). Ігнорування проблем як спосіб подолання виявлене слабо, що свідчить про загальну готовність учасників стикатися із труднощами та долати їх, а не уникати.

Маніпулятивні дії (непряма стратегія): жінки – 25,84 бала (високий рівень), чоловіки – 23,18 бала (середній рівень). Жінки частіше застосовують непрямі стратегії впливу, що може бути пов'язано із прагненням уникнути відкритої конфронтації або з особливостями соціальних ролей.

Асоціальні дії: жінки – 6,34 бала, чоловіки – 12,02 бала (низький рівень в обох групах). Обидві групи не демонструють вираженої схильності до підпорядкування груповому тиску, що свідчить про загальну автономність в ухваленні рішень.

Агресивні дії: жінки – 12,03 бала, чоловіки – 13,11 бала (низький рівень в обох групах). Хоча рівень загалом низький, чоловіки частіше демонструють тенденцію до домінування та прямої експресії негативних емоцій у стресових ситуаціях.

Кореляційний аналіз виявив, що загальний рівень конструктивності копінг-стратегій позитивно пов'язаний зі стилями поведінки в конфлікті, орієнтованими на продуктивну взаємодію. Зокрема, високий зв'язок спостерігається між індексом конструктивності (ІК) та стилем «співпраця» ($r = 0,773$; $p \leq 0,01$), що свідчить про схильність до відкритого, взаємовигідного врегулювання конфліктів. Помірна кореляція з «компромісом» ($r = 0,525$; $p \leq 0,05$) вказує на готовність до взаємних поступок у складних ситуаціях. Ці результати підтверджують, що конструктивні копінг-стратегії тісно пов'язані з адаптивною поведінкою в конфліктних умовах, що сприяє ефективному

подоланню труднощів без шкоди для стосунків.

За результатами кореляційного аналізу висунуте припущення було підтверджено.

Висновки. У статті представлені результати емпіричного дослідження особистісних детермінант конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях в осіб дорослого віку. Дослідження ґрунтувалося на припущенні, що особистісними детермінантами конструктивної поведінки в конфлікті є асертивність, емоційний інтелект і застосування ефективних копінг-стратегій. Виявлено, що панівним стилем поведінки в обох статевих групах є «співпраця», що свідчить про орієнтацію на взаємовигідне врегулювання конфліктів. Далі за частотою ідуть «суперництво» та «компроміс», «пристосування» і «уникнення» виявилися найменш вираженими. Установлено, що чоловіки демонструють вищий рівень асертивності, зокрема автономність і впевненість, тоді як у жінок асертивність проявляється за сприятливих умов і має потенціал розвитку. Емо-

ційний інтелект у респондентів переважно середній із тенденцією до високого: жінки мають вищі показники емпатії та розпізнавання емоцій, чоловіки – у саморегуляції та самомотивації. З'ясовано, що в обох групах переважають адаптивні копінг-стратегії (асертивність, соціальна активність). Жінки частіше використовують просоціальні та непрямі стратегії, відзначаються емоційною реактивністю; чоловіки – більшою автономністю та схильністю до агресивних реакцій. Дезадаптивні стратегії є малопоширеними, що свідчить про психологічну зрілість учасників. Кореляційний аналіз підтвердив гіпотезу про взаємозв'язок між конструктивною поведінкою в конфлікті й особистісними детермінантами.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики вважаємо подальше вивчення особистісних детермінант конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях на більш обширній вибірці з урахуванням вікових, професійних і соціокультурних відмінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзо Г. Міжособистісні конфлікти в бізнес-середовищі: причини виникнення та методи розв'язання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Психологія». 2021. Т. 32 (71). № 6. С. 26–31.
2. Булгакова О., Савченкова М. Теоретико-методологічні основи вивчення особливостей вирішення міжособистісних конфліктів. *Наукові перспективи*. 2023. № 8(38). С. 618–630. DOI: 10.52058/2708-7530-2023-8(38)-618-630.
3. Глазл Ф. Конфлікт-менеджмент : довідник для керівників та консультантів. 10-те вид. Київ : АДЕФ-Україна, 2020. 528 с.
4. Тихонович В. Причини виникнення та управління міжособистісними конфліктами в команді. *Psychology Travelogs*. 2024. С. 57–69. DOI: 10.31891/PT-2024-3-6.
5. Семиченко В. Психологія педагогічної діяльності : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Вища школа, 2004. 336 с.
6. Бортун В. Системний аналіз конструктивної конфліктності особистості. *Вісник післядипломної освіти*. Серія «Соціальні та поведінкові науки». 2020. Вип. 11 (40). DOI: 10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11(40)-10-27.
7. Мухіна Л. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх учителів : дис. ... канд. психол. наук. Миколаїв, 2019. 259 с.
8. Свириденко І. Конфліктність особистості з різними рівнями зрілості : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2016. 23 с.
9. Гречановська О. Асертивність як складова конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей. *Педагогіка безпеки*. 2019. № 1. С. 66–69. DOI: 10.31649/2524-1079-2019-4-1-066-071.
10. Козич І. Асертивна поведінка як новоутворення процесу формування конфліктологічної компетентності майбутнього педагога вищої школи. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. № 1 (22). С. 135–143.

11. Ames D., Lee A., Wazlawek A. Interpersonal Assertiveness: Inside the Balancing Act. *Social and Personality Psychology Compass*. 2017. Vol. 11. № 6. DOI: 10.1111/spc3.12317.
12. Klar Y. Conflict as a Cognitive Schema: Toward a Social Cognitive Analysis of Conflict and Conflict Termination. *The Social Psychology of Intergroup Conflict. Theory, Research and Applications* / ed. by W. Stroebe a.o. Berlin, 2018. P. 73–85. DOI: 10.1007/978-3-642-52124-9_4.
13. Folkman S., Lazarus R. S. Coping and emotion. *Stress and Coping* / eds. A. Monat, R. S. Lazarus. Neu York, 1991. P. 207–227.
14. Психодіагностика. Психологічний практикум / О. Баклицька та ін., Львів : СПОЛОМ, 2015. 464 с.

REFERENCES:

1. Bevzo, H. (2021). Mizhosobystisni konflikty u biznes-seredovyshchi: prychyny vynyknennia ta metody rozviazannia [Interpersonal conflicts in the business environment: Causes and methods of resolution]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho – Scientific notes of the V. I. Vernadsky TNU. Seriiia "Psykhologhiia"*, 32 (71), 6, 26–31 [in Ukrainian].
2. Bulhakova, O., & Savchenkova, M. (2023). Teoretyko-metodolohichni osnovy vyvchennia osoblyvostei vyrishennia mizhosobystisnykh konfliktiv [Theoretical and methodological foundations of studying features of resolving interpersonal conflicts]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, 8 (38), 618–630. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-618-630](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-618-630) [in Ukrainian].
3. Glazl, F. (2020). *Konflikt-menedzhment: Dovidnyk dlia kerivnykiv ta konsul'tantiv* (10th ed.) [Conflict management: A guide for managers and consultants]. Kyiv: ADEF-Ukraina [in Ukrainian].
4. Tykhonovych, V. (2024). Prychyny vynyknennia ta upravlinnia mizhosobystisnyimi konfliktamy v komandi [Causes and management of interpersonal conflicts in a team]. *Psychology Travelogs*, 57–69. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-3-6> [in Ukrainian].
5. Semychenko, V. (2004). *Psykhologhiia pedahohichnoi diialnosti* [Psychology of pedagogical activity]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
6. Bortun, V. (2020). Systemnyi analiz konstruktyvnoi konfliktnosti osobystosti [System analysis of constructive conflict behavior of personality]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity – Bulletin of postgraduate education. Seriiia "Sotsialni ta povedinkovi nauky"*, (11) 40, 10–27. [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11\(40\)-10-27](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11(40)-10-27) [in Ukrainian].
7. Mukhina, L. (2019). Psykhologichni osoblyvosti rozvytku konfliktolohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv [Psychological features of developing conflictological competence of future teachers]. *Candidate's thesis*. Mykolaiv [in Ukrainian].
8. Svyyrydenko, I. (2016). Konfliktnist' osobystosti z riznymi rivniamy zrilos'ti [Conflict behavior of personalities with different maturity levels]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
9. Hrechanovska, O. (2019). Asertyvnist' yak skladova konfliktolohichnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei [Assertiveness as a component of conflictological culture of future specialists in technical fields]. *Pedahohika bezpeky – Pedagogy of safety*, 1, 66–69. <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2019-4-1-066-071> [in Ukrainian].
10. Kozych, I. (2014). Asertyvna povedinka yak novoutvorennia protsesu formuvannia konfliktolohichnoi kompetentnosti maibutnoho pedahoha vyshchoi shkoly [Assertive behavior as a new formation in the development of conflictological competence of a future university teacher]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Zaporizhzhia National University*, 1 (22), 135–143 [in Ukrainian].
11. Ames, D., Lee, A., & Wazlawek, A. (2017). Interpersonal assertiveness: Inside the balancing act. *Social and Personality Psychology Compass*, 11 (6). <https://doi.org/10.1111/spc3.12317> [in English].
12. Klar, Y. (2018). Conflict as a cognitive schema: Toward a social cognitive analysis of conflict and conflict termination. In W. Stroebe et al. (Eds.), *The social psychology of intergroup conflict: Theory, research and applications* (pp. 73–85). Berlin: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-52124-9_4 [in English].

13. Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1991). Coping and emotion. In A. Monat & R. S. Lazarus (Eds.), *Stress and coping* (pp. 207–227). New York [in English].
14. Baklytska, O. P., Baklytskyi, I. O., Sirko, R. I., & Slobodanyk, V. I. (2015). *Psykhodiahnostyka. Psykholohichniy praktykum [Psychodiagnostics. Psychological practicum]*. Lviv: Spolom [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 16.06.2025

Дата прийняття статті: 22.07.2025

Опубліковано: 10.09.2025 р.